

Cilt 2

Buzdağının Altı

Rusya ve Çin'de Sosyalizm

Setenay Berdan

Buzdağının Altı
Rusya ve Çin’de Sosyalizm
Cilt 2

Setenay Berdan

Kitabın Adı

Buzdağının Altı:
Rusya ve Çin’de Sosyalizm Cilt 2

Yazar

Setenay Berdan

Birinci Basım

Ekim 2026

ISBN

978-605-66545-3-4

Yayın Sertifika No

42051

Baskı

Alesta Ajans Basım Medya ve Bilgi Teknolojileri San. Tic.
Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi No:83 D Blok D. 349
Topkapı -İST
Tel:0212 5012120
Sertifika No: 45526

Kapak Tasarım

Sena Şat

Telif Eserleri Kanunu gereğince bu eserin
bütün hakları Yeni Dönem Yayıncılık’a aittir.

Yeni Dönem Yayıncılık

Mecidiyeköy Mah. Kervan Geçmez Sok. No:14-4
Şişli / İstanbul
Tel & Fax: (212) 533 32 57
www.yenidonemyayincilik.com

İçindekiler

Yayıncı Notu

5

Sunuş

8

1. BÖLÜM

1.1. Çin'in Uzun Yürüyüşü

25

1.2. 11. Tez ve Çin'deki Yadsınması

30

2. BÖLÜM

2.1. "Utanç Yüzyılı" İçinden Doğan ÇKP

37

2.2. Komintern ve ÇKP'nin Gerilimli İlişkileri

44

2.3. ÇKP'de Mao Hakimiyeti

49

2.4. Mao'da 'Topal' Diyalektik

55

2.5. Tarihi Zafer

60

2.6. Sosyalizm Kılıfında Bir Geçiş Ekonomisi

68

2.7. Kırsal Kapan

72

2.8. Alelacele Sosyalizmin İlanı

76

2.9. Olağanüstü Zor Bir Deneyim

87

2.10. Büyük İleri Atılım: Ütopik Deneyimler

91

2.11. Sanayileşmede Ters Kurgu

99

2.12. BPKD'ye Giden Yol: Üç Dünya Teorisi

105

2.13. İşçi Sınıfının Farklı Tutumları

111

2.14. Üretimdeki Yansımalar

115

3. BÖLÜM

3.1. <i>Deng İş Başında</i>	118
3.2. <i>Bir Uçtan Diğerine Savruluş</i>	122
3.3. <i>Taşları Yoklayarak Karşıya Geçmek</i>	127
3.4. <i>Ve İtiraf: “Geçiş Ekonomisi”</i>	132
3.5. <i>Karşı Devrim Tiananmen’de</i>	136
3.6. <i>Endüstriyel Kalkınmanın Baş Döndüren Evresi</i>	142
3.7. <i>Büyükleri Yakala Küçükleri Bırak</i>	146
3.8. <i>Sosyalist Mülkiyet Ve AŞ’ler</i>	154
3.9. <i>Yeni Milenyum: Olgunlaşan Çelişik Ögeler</i>	161
3.10. <i>İstilaya Karşı Sosyalist Bariyer</i>	166
3.11. <i>Olgunlaşan Çelişkilerin ÇKP’ye Yansımaları</i>	176
3.12. <i>Sınama Başlıyor</i>	180
3.13. <i>2008 Depremi: Kuşatmaya Geçiş</i>	184
3.14. <i>ÇKP Sağcılığının İdeolojik Temsilcileri</i>	192
3.15. <i>Bernsteinci Masallar</i>	198
3.16. <i>Çürük Elmalar, Verimli Toprak</i>	202

4. BÖLÜM

4.1. <i>Kuşatmadan “Suikast”e: ÇKP’nin Yeni Yolu</i>	207
4.2. <i>Xi’nin Yükselişi</i>	212
4.3. <i>Mao 2.0 Dönemi Açılıyor</i>	219
4.4. <i>Orak-Çekiçli Bayraklar Fora</i>	229
4.5. <i>ÇKP 20. Kongresi: Topal At’a Koltuk Değneği</i>	233
4.6. <i>Proletarya Diktatörlüğü ve ÇHC’nin Konumu</i>	250

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Makaleler	260
Resmi Belgeler, Komite Raporları ve Derlemeler	261

YAYINCI NOTU

Olayları yalnızca görüldüğü haliyle yorumlamak, üstelik bunu da öyle “inançlı ve inatçı bir tarzda” yapmak, belki “kahvehane politikacıları” için işe yarar. Bir şekilde etkiler kişinin etrafındakileri. Ama bilimsel açıdan beş kuruşluk bir değer taşımaz. Hele de teorik konularda!..

1989-91 karşı devrimleri sonrası bu türden “kahvehane politikacıları” bolca bulunuyordu sosyalist hareket içinde. Bu satırların yazarı, henüz ilk gençlik yıllarında düştüğü zindanlarda karşılaştığı kimi örgüt yöneticilerinin, Sovyetler ve Doğu Avrupa’daki durumu kelimenin gerçek anlamda “kahvehane politikacısı” gibi ele aldığına şaşkınlıkla tanık olmuştur. Teorik bakıştan yoksun, bilimsel çalışma disiplinlerine yabancı, araştırmayan bu “büyük adamlar”ın olayları sağduyuya uygun şekilde “açıklayıvermeleri” Marksizm adına ne utanılacak girişimlerdi öyle!

Marx bir yerde, sağduyu ve görünenin hemen her zaman bilimsel gerçekliğe ters düştüğüne işaret eder. Sağduyu akla uygun olandır ve o “akıl”, verili koşullarda egemen düşünce tarafından biçimlendirilir. Egemen düşünce, maddi olarak egemen olan sınıfın düşüncesidir. Bilimsel çaba, hemen her zaman “akıntıya karşı” olmak zorundadır. Her şeyden önce de yerleşik düşünceyle, kanıksamalarla, alışkanlıklarla kıyasıya savaşa girişmelidir.

Yakından bakıldığında ve derinlemesine incelendiğinde, hemen her olgu ve tarihsel olay, sağduyuya ve görünenine ters bir öze aykırı bir bilimsel içeriğe sahiptir. Bu yüzdendir ki, her ciddi bilimsel araştırma görüntüde “akla uygun” olanın, sağduyuya doğru görünenin gerçekte yanlış olduğunu ortaya koyar.

Berdan, elinizdeki çalışmada tam olarak böylesine zorlu bir işe koyuluyor. En zorlu konulardan birinde kanıksanana, genel kabul görene savaş açıyor. Sosyalizmi bir toplumsal sistem olarak değil, basit bir üstyapı, hatta onun da sadece siyasal iktidar bölümü olarak kavrayanların, Sovyetler Birliği’nde sosyalizmin uzun on yıllar önce tarihe gömüldüğünü iddia etmeleri gayet anlaşılır bir durumdur. Onlar için iktidarı ele geçiren karşı devrimin Rusya’yı hızla kapitalist limanlara taşıdığı, hatta kimilerine göre emperyalist bir ülke haline getirdiği aşıkardır. Kimileri için ise bu iş ta 1956’da, 20. Kongre ile birlikte zaten olup bitmiş bir süreçtir.

Ayyaş Yeltsin’in ülkeyi tam bir enkaza çevirdiği, “her şeyin satılıp özelleştirildiği”, üretim süreçlerinin paramparça edildiği ortamda Rusya’da “sosyalist altyapı”dan bahsedene deli gözüyle bakarlar. Yukarıda bahsettiğimiz türden “kahvehane politikacısı” yöneticiler çıkar “genelev sosyalizmi” diye aklınca alay ederler. Sağduyu onlardan yanadır. Görüntü onların laflarına uygundur. Ama bilim, bilimsel bakış, başka bir şey söyler. Sosyalizmin kişinin üstüne giyilen bir gömlek olmadığını, altyapısıyla, maddi üretici güçleriyle, emeğin örgütlenişiyle bir toplumsal sistem olduğunu söyler. O maddi yapının üstyapıdaki tüm fırtınaya, yıkıp geçen talana rağmen nasıl direngen olduğunu, kendine yol açtığını anlatır. Rotayı sosyalizmden kapitalizme kırmak için iş başına gelenlerin, kendi niyetlerinden ve iradelerinden bağımsız bir şekilde (kişilerin niyetlerini bilmemize imkan yoktur, belirli sınırlar ötesinde bunun önemi de yoktur) o maddi temele nasıl boyun eğmek zorunda kaldıklarını gösterir.

O yüzdendir ki Berdan, çalışmasına işin “teorik temelleri” ile başlar. Okura ayaklarını sağlam basacağı zemini sunar. Ancak bu bilimsel bakış açısının açıklanmasından sonradır ki, olguların seyrine eğilir. Özellikle son 35 yıldır bize kanıksatılmaya çalışanın aksine, Rusya’da, o korkunç tufanda bile ayakta kalmayı başaran sosyalist temelin öğelerini gözler önüne serer. Rusya’da bugün karşımıza çıkan olgunun, sağduyunun ve genel kabul görenin tam tersi olduğunu gösterir.

Berdan'ın bu çalışması, birinci cildinde Rusya'nın, yayına hazırlanmakta olan ikinci cildinde ise Çin'in durumunu, sosyalizmin ve sosyalist temelinin gelişimi ile mevcut koşullardaki konumunu inceliyor. Rusya'yı konu edinen bu ilk cilt, teorik temeli de içerdiği için, hacim olarak daha büyük kısmı oluşturuyor. Okurların Rusya'nın bugününü, Kremlin'in emperyalist dünya ile karşı karşıya gelişini vb. anlaması açısından son derece önemli veriler sunuyor.

SUNUŞ

Yazımı 2024’te tamamlanan Buzdağının Altı serisinin Çin’i ele alan ikinci cildi nihayet yayımlanıyor. SSCB ve bugünün Rusyasını masaya yatıran ilk cilt, 2025 sonbaharında okura ulaştı. Daha o zaman ilk cildin bir “sessizlik komplosu”yla karşılaşacağını tahmin etmek zor değildi, öyle de oldu. Sosyalizm teorisi ve tarihine dair, rekabet halindeki bir dizi devrimci çevrenin birbirlerine karşı konumlanışını esas alan ve çoğu laf ebeliği, önyargı, ezber ve kısır kalıplardan koca bir literatürü bir kenara koyup, tartışmayı, idealize edilmiş konumlardan değil, Marx-Engels-Lenin’in sunduğu temel üzerinden yürüten böyle bir çalışmanın bir sessizlik komplosuyla karşılanması, kaçınılmaması zor bir kader gibi görünüyordu.

Bu topraklarda olduğu kadar dünya genelinde de, sosyalizm tarihine ilişkin düşünceler iki ana kampa ayrılabilir. İlki, soyut ve idealize edilmiş bir sosyalizm tasarımı üzerinden, geçmişte ve bugün var olagelen sosyalist deneyimlerin şu ya da bu ölçülerde reddiyesine varmaktır. İkinci kutupta ise, ateşi en az elli yıl önce sönmüş bir dizi polemğin sonuçlarının tekrarlına tekrarlına, kalıplaşan ve önyargı haline gelen argümanlarına başvurmaktır; böylece kişi, en azından, konu üzerine derin fikir sahibi olduğu görüntüsünü kurtarır.

Her iki kutbun ortaklaştığı nokta, bugünün olgu ve koşullarını ıskalamasıdır. Çağdaş yaşamın canlı damarlarından beslenmeyen her düşünsel faaliyet gibi, bu iki kutup farklı mecralara savrulmaktan kurtulamaz. İdealize edilmiş bir sosyalizm anlayışına sığınanlar eninde sonunda, bilimsel bir bakış değil, bolca imana gereksinim duyan bir kanaati ve onun yarattığı

cemaat tipi bir topluluğu örgütlemiş olurlar. Eski tartışmaların kalıplarına takılanlar ise, en fazla “nostalji” duygusunu harekete geçirebildiklerinin farkına bile varamadan, “sosyalizmin tarihsel yenilgisinin” sözde kanıtlarını derlerken bulurlar kendilerini.

Bu sonunculara göre sosyalizm ya bir grup yöneticinin ihanetine uğramıştır ya da emperyalizmle çevrili dünyada kapitalizmin bir kanser hücresi gibi içinde yayılmasını önleyememiştir. Biri diğerinden daha berbat bu argümanlar, kısırlıkları bir yana, sosyalizmi yüceltmiyor tersine, onun değerini düşürüyorlar.

Dünyaya, üst üste yığıldıkları ön yargılardan oluşan fildişi kuleler yerine, sıradan bir insanın gözüyle bakabilselerdi, bu argümanların doğurduğu sonuçları belki daha kolay görebilirlerdi. Değil milyonları, bir grup insanı bile, birkaç yöneticinin gizli kapaklı komploları ve ihanetiyle yıkılıp gidebilen son derece dayanıksız bir toplum için ölümüne savaşmaya ikna edemezsiniz. Marx’ın önemle altını çizdiği gibi, kapitalizmde işçi sınıfının koşullarını belirleyen mutlak yoksulluk çekmesi değildir, **güvencesizliktir**. Eleştirisi dayanıksızlığı üzerinden yapılan bir toplum vaadine elbette ilgi göstermeyeceklerdir.

Eğer sosyalizm içine yerleşen kapitalizm kanserine karşı mutlak bir yenilgiye mahkumsa, bu, örtük biçimde, kapitalizmin sosyalizmden daha üstün olduğunu kabul etmektir; insana ve emeğe kazanmış tüm gelişmenin sosyalizmi değil, kapitalizmi desteklediği sonucuna varır. Bir anda kendinizi insan doğasında bencillik ve tüketicilik olduğunu, bu yüzden gördüğü her yerde kapitalizme sarıldığını iddia eden burjuva ideologlarla aynı kefedeki bulursunuz. Bu ortaklık altın bir çağa yakılan nostalji ağdının gölgesinde kalırsa bile, emekçinin güçlü sezgisi, gölgede kalanı fark eder.

Her politik çevre, mücadeleye ilk adımını atmak için bir parça imana ve bolca nostaljiye ihtiyaç duyan bir dolu toy bilinç bulmakta zorlanmaz. Ne var ki bu bilinç, mücadele içinde toyluktan sıyrıldıkça, çağdaş gelişmenin desteğine yaslanmayan bir iman ve nostaljinin delik deşik oluşuna seyirci kalmaktan

kurtulamaz. İşte size, sosyalizm ve devrim ülküsünü idealde ve nostaljide yüksek tutmaya çabalayan pek çok çevrenin dönüp dolaşıp yine kendi “küçük dükkan”larında sıkışmasının temel nedeni.

Temel neden mi? Onlarca yıllık bir mücadelenin geldiği noktada saplanıp kaldığı propaganda zafiyetini, sosyalizm üzerine düşüncelerin kısırlığına dayan-
dırmak, bir abartı sayılabilir mi? Hayır değil.

Devrimciliğin çok çeşitli veçheleri, kaynakları vardır; Emperyalist tahakküme isyan, ulusal baskıya direnç, sömürüye ve resmi terörün her türlüşüne karşı öfke... Liste uzatılabilir fakat tümüne bir iç tutarlılık, bütünlük kazandıran “kapitone noktası”, bu kavgalardan doğacak olan yeni bir toplumun yani sosyalizmin berrak savunusudur. İnsanlık bir kez “ya sosyalizm ya barbarlık” koşullarıyla yüz yüze kalmışsa, sosyalizmi ideallerle kutsanmış imana ya da nostaljiye havale edemezsiniz. Hatta sosyalizmi güncel bir hedef olarak ilan etmeniz bile sizi kurtarmaz. Nasıl?

Fildişi kulenizden indiğinizde karşılaşacağınız ilk insan size şu pratik soruyu yöneltecektir: “Nerede şu sizin kurtarıcı toplumunuz?” Vereceğiniz cevap imana ve nostaljiye dayanıyorsa, devrimin çeşitli veçhelerinden toparladığınız güçleri bir “kapitone noktası” ile tutarlı-bütünlüklü yapıya kavuşturamazsınız, elinizden kayar gider.

Dahası, çağdaş gelişmelerin tüm olgularından beslenen berrak bir sosyalizm kavrayışı olmadan güncel politikada devrimci tutarlılığa sahip olmanın imkanı kalmamıştır. Bir kez sosyalizmi idealler dünyasına uçurmuş, nostaljinin enkazına gömmüşseniz, milyonların günlük kavgalarının yeni toplumu yaratma potansiyelini görmekte zorlanırsınız. Bu andan sonra olan biten her şey ya egemenler arası klik çatışmasıdır ya da toplumun burjuvazi tarafından “yeniden dizayn” edilmesinin sonuçlarıdır. Elinizde direnişten başka bir araç kalmaz. Gezi ayaklanmasında herkesin önünde diz çöküp sevgilisine evlilik teklif eden o adam gibi: “Benimle bir ömür direnmeye var mısınız?”. Sefalet gömülü koca ve **tek** ömürlerini bir an önce kurtuluşa taşıma hevesiyle yanıp tutuşan milyonlar, bu evlilik teklifini kabul etmeyecektir.

Okur, çevresini saran her türden sosyalist yapıların hemen hepsinin ağzına pelesenk olmuş bu kalıplarla öyle sık karşılaşmıştır ki, Buzdağının Altı kitabının birinci cildinin neden sessizlik komplosuyla karşılandığı konusunda bizimle hemfikir olacaktır.

İkinci cildin ana konusunu oluşturan Çin, Komintern döneminden bu yana hem devrim, hem de sosyalist inşa aşamalarının özgünlüğü bağlamında büyük tartışmaların ve ayrışmaların nedeni olagelmıştır. Bu tartışmaların izini günümüze dek süren ikinci cildi tüm kapsamıyla değerlendirebilmesi için okurun mutlaka birinci ciltteki fikirlere başvurması gerekecektir. Orada, Marx, Engels ve Lenin gibi kurucu teorisyenlerin ortaya koyduğu çerçeve, bu çerçevenin içini sosyalist insanın muazzam deneyiminden süzülüp gelen derslerle dolduran Stalin'in katkıları, geçmişe olduğu kadar günümüze de ışık tutacak zengin içeriğe sahiptir.

Çoğu zaman Çin, SSCB ve diğer sosyalist deneyimlerin, "sosyalizmin tek yanlı örneği" olduğuna vurgu yapılır. Bu tespitin doğruluğuna kuşku yok, ancak bu tek yanlılık, sanki onları yıkılışa mahkum eden temel bir zafiyet gibi algılanıyor. Tek yanlılık bir zafiyet değil, olsa olsa deneyimin teoriyle, geçilen yolun ilke ve hedeflerle bağlantısına vurgu yapar ve bundan öte bir anlam taşımaz.

Kapitalizmde de durum aynıdır. İngiltere, Fransa, ABD, Almanya, hepsi birbiri ardına ama farklı yollardan geçerek kapitalizme vardılar, bu dar anlamda onlar da kapitalizmin "tek yanlı" örnekleridir. Yine de tarihi gelişim bu tek yanlılığı giderek silikleştirir. Bunun bilincinde olan Marx, kapitalizmin eleştirisini, onun en gelişkin olduğu yerde, İngiltere'de masaya yatırdı. Geride kalanlara "Da ta fabula narratur" (Anlatılan senin hikayendir) diye seslendi.

Ana güzergahıyla hikaye sosyalizmde de değişmedi. **Bir kişi eğer sosyalizmin gelişim tarihini masaya yatıracaksa, eleştiri silahlarını ancak onun en gelişkin örneğinden devşirebilir.** Bu örnek -halen daha- SSCB'dir. Tekrar etmekte fayda var; Ne SSCB, ne de Çin, idealize edilmiş bir sosyalizm süzgecinden geçirilerek eleştirilebilir.

En ileri örneğin sağladığı eleştiri süzgeci, Çin’in devrim ve sosyalist inşa tarihine bakışta, dünya komünist hareketinin elini kolunu bağlayan bir dizi kalıplaşmış yüzeyselliği ve önyargıyı parçalamaya yetiyor. En belirgin önyargı, Çin’de sosyalizmin tam zaferinin Mao döneminde gerçekleştiği, Büyük Proleter Kültür Devrimi (BPKD) ile zirveye çıktığı, ancak Deng reformlarıyla bir bıçak gibi kesilip geri dönüşün başladığıdır. Ne var ki bu önyargı ne tarihsel materyalist bakışa dayanır, ne de sosyalist inşanın genel teorik çerçevesine.

Bu cilt, Çin’in başından bu yana bir **“geçiş toplumu”** karakteri gösterdiğini ve “Çin’e özgü sosyalizm” tuhaflığının arkasına sığınan ÇKP’nin de bizzat bu durumun farkında olduğunu kanıtlarıyla ortaya koyuyor. BPKD sosyalizmde bir zafer zirvesi değil, geçiş toplumlarına özgü karmaşa ve dağınıklığın zirvesini temsil eder. Bizzat en sadık Mao izleyicilerinin yazdıkları, pek çok yönüyle bu karmaşanın açıklık kazanmasında yararlı kaynaklar oldular. Bu sayede hem Mao’nun, hem Deng’in sosyalizm tarihindeki gerçek konumlarını saptamak, pek çok okur için farklı bir tecrübe olacaktır. Mao’nun ustalık düzeyinde bir sosyalizm teorisini değil, ütöpik sosyalizme öykünen esinlerle dolu olduğu, öteden beri bilinen ama bugün gözardı edilen bir gerçektir. Deng’in ise Çin’e karşı devrimi taşıyan değil, tersine, 1989 karşı devrim rüzgarının ilk estiği yer olan Tiananmen Meydanı’nda olan biteni neredeyse tek başına ve doğruca kavrayıp ve yine ÇKP yöneticileri içinde neredeyse tek başına bu karşı-devrim dalgasını bastıran inisiyatifi alan bir lider olduğunu okumak, pek çok önyargı putunu yerle bir etmeye yeterli olacaktır.

Yine de sosyalizm gibi koca bir çağın eseri olan bir sistemde, kişilerin rolleri ne sadece hangi esinlere sahip olduklarıyla, ne de sadece nasıl davrandıklarıyla hesaba çekilebilir. Mao ve Deng’i ortaya çıkaran tüm Çin tarihidir. Bu tarihten süzülüp gelen Mao’nun felsefi ve tarih tezlerinin total atı üzerinde ÇKP, devrimi zafere taşıdığına, sosyalist teorinin o güne dek yanından bile geçemediği pek çok derin sorunla karşı karşıya kalmıştı. Miras aldığı derin sorunları şipşak

çözümüne kavuşturacak toplumsal, ekonomik malzemeye sahip olamayan ÇKP, üzerine bindiği total atın her tümsekte tökezlemesini önleyemedi. Sayısız tökezlemeye rağmen, devrimin 80. yılını da tartışmasız iktidarda geçireceği kesin olan ÇKP, bu başarısını, kör total bir yürüyüşle bile olsa **her büyük ulusun uzun vadede tarihin materyalist yasalarına uyma zorunluluğuna, küçük uluslardan daha yatkın olmasına borçludur.** Elinizdeki cilt toplumlar tarihinin bu temel çıkarımına yaslanan marksizmi, Çin özelinde haklı çıkarıyor.

Marksizmin Çin'deki yansımalarını ele alan bölümde okur, 11. Tez'e yapılan göndermeye dikkat edecektir. Orada, genel olarak, Çin'in tarihsel belleği ile dünyanın geri kalanındaki çoğunluğun tarihsel belleği arasındaki farklara işaret ediliyor. İşin özü, dünyanın geri kalan çoğunluğuna özgü olan nesnellik-öznellik keskin ayrımıyla, Çin'e özgü olan nesnellik-öznellik bütünlüğüdür. İlgili bölümde kısa da olsa, Çin'in tarihinden, iklim ve yaşam koşullarından damıtılan tarihsel belleğin Marx'ın 11. Tezini nasıl bir prizmadan geçirerek kırdığına dikkat çekmektedir.

Ancak, ilgili bölümde oryantalizme ödün verme riskini, burada, giriş yazısında önlemek şart oldu. Oryantalistler doğu toplumlarının tarihsel belleğinin, bilimi ve özellikle marksizmi kavramaya ilişkin aşılmaz engeller yarattığını ileri sürerler. Hatta kimi oryantalizm etkili marksistler, buralarda komünist partilerin ortaya çıkışını bile "tarihsel anomali" olarak değerlendirirler. Bizim burada yaptığımız vurgu, ÇKP'nin, marksizmin evrensel bakışından çok, Çin'in tarihsel belleğinden geçip kırıldığı haliyle marksizme dayanmasıdır.

Marx ve Engels kendilerini şu veya bu partiye değil, **uluslararası** sosyalizmin temsilcileri olarak özel bir statüye bağlı kıldılar. ABD, Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya, Rusya vd. ülkelerdeki sosyalist önderlerle yaptıkları yazışmalarda, söz konusu olan ülkelerin tarihsel belleğine, ulusun mizacına, sınıfların farklı ilişki biçimlerine, bu koşulların dayattığı farklı çalışma yöntemlerine vurgu yaptılar. Onların özgün görevi, bir yanıyla, farklı ulusların tarihsel belleğinin-

den ve birikiminden geçip, şu veya bu oranda, çarpıt-maya uğrayan marksizmi, genel ilkeler doğrultusunda yeniden düzeltmekti. Bu onuru bir süreliğine Lenin üstlendi ve Komintern’e devretti.

Sorun şu ki, 1920-30’lu yıllar boyunca, ÇKP-Ko-mintern arasında yaşanan gerilimler, ÇKP’yi evrensel olandan ayırıp, Çin’in tarihsel belleğinden geçerek kırılan türden marksizme sarılmaya itti. Söz konusu tarihsel belleğin taşıyıcısı, muazzam nüfus üstünlüğü ile köylü sınıfıydı. Tarihsel belleğin taşıdığı zafiyetlerin üstesinden gelmeye aday tek sınıf yani modern pro-letarya; bu yükselişi maddi zeminde destekleyecek ve geleneksel ilişkileri, geleneksel zihniyeti devrimci tarz-da yenileyecek modern sanayi, Çin’de oldukça geriydi. ÇKP’nin kırdı geliştirdiği uzun süreli halk savaşı, nü-fustaki oranı çok az bile olsa, marksizmi bu tarihsel belleğin prizmasından geçirmeden benimseyebilecek olan modern proletaryayı partiden uzak tuttu. Bu zorunlu durum, Mao’dan Xi’ye dek, ÇKP liderlerinin hepsi tarafından bir zafiyet değil, üstünlük olarak ele alındı. Tüm liderler Çin toplumunun geleneksel zihin-sel alışkanlıklarına denk düşen doğal (ama ilkel) di-yalektik ile marksizmin nasıl örtüştüğünü ulusal bir gururla dile getirdiler ve bu örtüşme sayesinde genel nüfus içinde ÇKP’nin nasıl hızla kök salıp yaygınlaştı-ğını övünçle anlattılar.

Öyleyse Çin’in tarihsel belleğine yapılan vurgu, orada marksizmin Batı’da kavrandığı gibi kavrana-mayacağını, mutlak bir yasa haline getirmek değildir. Ama tarihsel bellek prizmasından kırılarak geçtiği haliyle marksizmi ÇKP’nin evrensel ilke ve yasalar doğrultusunda düzeltmeye girişmediğine dikkat çek-mektir. Her zaman olduğu gibi bu “hata”, liderlerin karakterinden değil, kaçınılması imkansız olmasa da, koşulların olağanüstü zorlayıcılığı altında kaçınılması için özel çaba gerektiren maddi-tarihi-kültürel zemin eksikliğinden ve bu eksikliğin giderilmesine yardımcı olacak sosyalizmin uluslararası temsilcileri ile bağla-rın geriliminden alır.

Uluslararası sosyalizmin tarihi tartışılırken, par-tilerin saplanıp kaldığı hatalı çizgileri liderlerin karak-ter özellikleriyle açıklamak, sık başvurulan bir yön-

temdir. Bu durumda hatayı ortadan kaldırmak için, doğru kişiyi doğru yere konumlandırmak yetecektir. Ama hemen fark edilir ki, bu yöntem bize hiçbir şey söylememiş olur. Marksist olan yöntem, parti ve liderleri saran koşullara bakmak ve koşulların ideoloji üzerinde yarattığı baskıları hesaba katmaktır. Bugün bile ÇKP'yi total bir at konumunda tutan Mao'nun felsefi hataları, Çin'in tarihsel belleğinin ve devrimin olağandışı zorlu koşullarının bir yansımasıdır. Bu satranç arenasında, iklim ve coğrafya da kendine düşen rolü oynar.

Çin, dünyanın çatısı olarak bilinen ve ortalama yüksekliği 5000 metreyi bulan devasa Tibet Platosu ile dünyanın en geniş okyanusu arasına yerleşmiş derin vadiler ve geniş ovalardan oluşur. Bu coğrafi zıtlık içinde, dünyanın çatısından doğarak hızla okyanusa akan iki devasa nehir, yaşamın kaos ve düzenliliğinin temel parametrelerini yaratır. Nehirlerin her biri, debisiyle Mississippi ve Amazon'un toplamını geride bırakırlar. Çılgın suların binlerce kilometre boyunca taşıdıkları kara parçaları, nihayet dingin ovalara eriştiğinde kum inceliğinde lös toprakları oluştururlar. Lös toprakları dünyanın en bereketli, en kolay işlenebilen (büyük tarımsal aletler gerektirmeyen) toprak tipidir, ama aynı zamanda, en güvensiz arazilerdir. Çünkü dünyanın çatısıyla, dünyanın okyanusu arasına sıkışmış bu vadi ve ovalarda seller, tufanlar, bunları izleyen kuraklık ve kıtlıklar hiç eksik olmaz.

Tarihi boyunca Çin, her yıl ortalama %15 ekili toprağı erozyona kurban verir. Orada tüm insani çaba, doğanın cömertçe verdiği denli acımasızca geri aldığını yerine koyma çabası etrafında örülür. Bu yüzden, eski dönemde nüfusun ezici çoğunluğunu oluşturan Çin köylüsü, sürekli kaos içinde yaşar ve durgunluğa özlem duyar. Zamanı ve tarihi sürekli yükselen bir çizgide değil, kendini tekrar edip duran kaos-düzen döngüsüyle kavramak, bu halk sınıfına özgüdür. İklim ve yaşamın zorlu koşulları ilgili bölümde ele alınan diğer tarihsel-toplumsal nedenlerle birleştiğinde, 11. Tez'i yamultan doğal (ama ilkel) diyalaktığın temelini, bu da ÇKP'yi total at haline getiren Mao'cu felsefenin temelini oluşturur.

Marksizme yönelik bu yamuk bakış, devrim öncesi Komintern’le yaşanan gerilimlerin ebesidir. Ve bir kez Maoizm biçiminde kalıplaştığında, devrim sonrası ve sosyalist insanın tüm pratiğine damgasını vurur. Okur, devrim sonrası uzun geçiş dönemi boyunca ortaya çıkan sorunlara yaklaşımda ÇKP’nin bindiği topal atın izlerini görmekte zorlanmayacaktır.

Ulusal-tarihsel özgünlüklere rağmen, tarihin de kendi evrensel yasaları vardır ve uzun dönemde toplulukların özgünlüklerini silmesini bilir. Bu yanılla Çin’in SSCB ile farklı yollardan ilerleyen inşa deneyiminde, derin uçurumlar kadar tarihi benzeşimlere de rastlamak şaşırtıcı olmaz. Örneğin okur, birinci ciltte ele alınan “Sovyet komünizminden ‘NEP’e doğru dönüş” ile, Çin’in BPKD’den reformlara geri dönüşü arasında tarihsel paralellik kurmakta bir sakınca görmeyecektir. Birinciler ne denli “komünizm” ise ikinciler de o denli “kapitalist dönüşüm”dür. Bu türden geri dönüşleri soğukkanlılıkla ele almanın formülünü Lenin vermişti: *“Ne reformcu sızlanmacılık ne de devrimci paniklemecilik.”*

Modern Çin’in hikayesi, köylünün atından proletaryanın mekanik atına geçiş çabasından ibarettir. Bu çaba parlak sonuçlarına vardıkça, marksizmi çarpıtan o acımasız doğal döngüye hapsolan bakış serbestlik kazandıracaktır. Ve “Çin’e özgü marksizm” anlayışından, marksizmin evrensel kavranışına doğru gidilecektir. Her şey bir yana, proletaryanın mekanik atı, ÇKP’nin kendini mahkum ettiği topal attan kurtuluşun yolunu açacaktır.

Buzdağının Altı, yazılmasından bu yana, yaklaşık iki yıl geçirdi. Bu sayede şimdi burada sergileme imkanımız olan bir şansa kapı araladı: Öne sürülen fikirlerin tarih terazisinde verdiği sınav. İki yıl oldukça kısa görünebilir, ancak bu iki yıla dünya on yılların gelişimini sığdırdı.

Nasıl başlamıştı 2025 yılı? Trump ekibi başa geçmiş, Kanada-Meksika’yı yeni eyaletleri ilan etmiş, Meksika Körfezinin adını değiştirmiş, Grönland’a göz koymuş, AB liderlerini ilkokul çocukları gibi karşısında sıraya dizmiş, sabahtan akşama değiştirilen gümrük tarifesi kartıyla istediği ülkeden istediği tavizi

koparmaya başlamıştı. Onun, dünyanın kralı pozlarında, aynı fotoğraf karesine girip prestij devşirme peşindeki karaktersiz yöneticiler, Beyaz Saray'la bir randevu koparabilmek için büyük rüşvetleri gözden çıkarmaya başlamışlardı. Pek çok analist, ABD'nin çöküşünün bir yanılsama olduğunu, emperyalizm dizginsiz kudretinin geri dönüş yaptığını yazıp çizmeye başlamıştı. 2026 yılı ortasında ise, manzara bunun tam tersiydi.

ABD'de iç savaş tartışmaları günlük basının manşetlerine "İstila, müdahale, isyan!" türü sözcüklerle yansıyor, Davos zirvesinde toplanan finans baronları için WSJ "Bu yıl artık korkuyu tadıyorlar" diyordu. Şubat 26'da toplanan Münih Güvenlik Konferansı ise "Under Destruction" başlıklı raporunda, sokaklar ile yönetici elitler arasındaki uçuruma dikkat çekiyor, milyonların "Yıkma Arzusundan" bahsediyordu. İran'la şimdilik savaşta ABD-İsrail ikilisinin yenilgisi üzerine, Amerikan düşünce kuruluşları aynı tespitte buluşuyordu: Bir dönemin sonu. Hatta Foreign Policy "Çin merkezli yeni bir dünya şekilleniyor" yorumlarına yer veriyordu.

Sahi, ne oldu bu iki senede? Cevabı Kanada Başbakanı versin: "Bir geçiş değil, bir kopuş" yaşandı.

Marksistler, tarihteki nitel kopuş anlarının, çok uzun dönemlerin nicel birikiminin sonucu olduğunu iyi bilirler. Yine de, sadece bir yıldan biraz uzun bir sürede, olağanüstü şişinmeyi sersefil bir umutsuzluğa çeviren bir "**kırılma anı**", uzun tarihsel birikimin temsili olarak öne sürülebilir.

2025'te yaşanan bu "**kırılma anı**"nın birbirini destekleyen iki momenti tespit edilebilir. İlki, o yılın yaz sonunda Filistin'deki soykırıma karşı beş kıtada on milyonların meydanları doldurmasıydı. Sokaklarda esen anti emperyalist rüzgarın bir devrim fırtınasına dönüşmesi an meselesiydi; çünkü on milyonlar, sadece soykırımcı ABD-İsrail ikilisine değil, onlara destek çıkan kendi burjuva hükümetlerine de öfke kusuyordu. Dahası ve kuşkusuz en önemlisi, İtalya'da milyonları hiç beklenmedik hız ve yaygınlıkta ayağa kaldıran ve "proletarya enternasyonalizmi" temelinde örgütlenen genel grev çağrısı Fransa, İspanya ve İngiltere'de

karşılık bulmuştu. Ücret için, haklar için vb. değil, ama proleter politikanın en yüksek ilkesi: “Enternasyonalizm” için bir genel grev, beş kıtada ayakta olan on milyonları devrim fırtınasına sürükleyecek denli güçlü ve yüce bir ilkeyi gündeme getiriyordu. Hiçbir şey, emperyalist düzenin efendileri için bundan daha ürkütücü olamazdı.

Ama girdikleri korku tünelinin sonu yoktu. Tatlıkları o en büyük korkunun gelip geçici bir an olmadığını kanıtlayan bir başka kırılma momentti, sonbaharda Pekin’de sahneye çıktı.

Japon işgaline karşı savaşta kazanılan zaferin 80. yıldönümünde HKO akıllara durgunluk veren bir disiplin ve ne olduğu dahi anlaşılamayan teknolojik silahlarla gövde gösterisi yaptı. Dahası ÇKP, törenin şeref kürsüsüne Rusya, Kore DHC, Laos, Vietnam gibi ülkelerin liderlerini çıkardı, daha geride ise Asya, Afrika, Latin Amerika’nın yöneticileri sıralanıyordu. Dünya, “küresel düzenin kurallarını değiştirecek” yeni bir ittifakı selamlıyordu.

Kırılma anının ilk momentti, anti emperyalist öfkeyle sokaklara taşan on milyonların, en yüksek ilke olan “proletarya enternasyonalizmi” etrafında toplanabileceğini, kitlelerin buna hazır olduğunu kanıtlıyordu. Ve eğer Trump alalecele İsrail’i sahte bir barış masasına oturtmasaydı, dünya, proletaryanın enternasyonal temelde yönettiği bir devrimle ya da ona ait yakın bir altüst oluşla karşı karşıya kalacaktı.

İkinci moment ilkinin tamamlıyordu. Bu devrimci dalga, amiyane tabirle “Dosta güven, düşmana korku” salan bir gücün, doğrudan olmasa bile dolaylı bir desteğiyle, çok daha ileri gitmeye cesaret edebilirdi. Her şeye rağmen, gerçekleşen ve gerçekleşmeyen olasılıklar aynı noktaya işaret ediyordu: Küresel iç savaş dünya halkları kazanmaya başlamıştı; emperyalizm bu aşamadan sonra ancak bir dizi yenilgiyle karşılaşılabılır, bundan kaçınamazdı. 2026’da patlak veren İran Savaşı ve Hürmüz Krizi, iki momentli kırılma anını pekiştiren, yarattığı etkiyi kalıcılaştıran bir gelişmeden ibaret olacaktı.

ÇKP Tarihi’nde de kabul edildiği gibi, Çin’in dönüşümünde izlenen politikanın her adımı, sıkı sıkıya,

dünyanın geri kalanındaki gelişmelere bağlıdır. Öyleyse tarihi bu kırılma anına Çin'in nasıl tepki verdiği, önem kazanıyor.

ABD-Çin arasında, birincisi Ekim '25, diğeri Mayıs '26'da, iki zirve gerçekleşti. İlkinde, Trump'ı Pekin'de sıkıntılı bir ağırbaşlılıkla karşılamaya özen gösteren Xi *"Bu dev gemiyi birlikte yönetiyoruz"* deme nezaketi göstermişti. İkinci zirvede Xi, o sıkıntılı nezaketi bir yana koydu ve Hürmüz'deki bozgunun süklüm püklüm ruh halini Pekin'e taşıyan Trump'ın gözünün içine bakarak *"Tayvan'a karışsın yıkıcı bir savaşa hazır ol"* dedi. Sekiz ayda Xi, eşit statüden, üstünlüğün kendisinde olduğunu ilan eden statüye sıçradı. Belli ki, dünyayı sarsan iki momentli kırılma anının etkisi, Çin'in dış politikasındaki radikal değişimde yankısını bulmuştu. Peki ya içerisi?

Sosyalizmin tam zaferine doğru giden bir **geçiş toplumu** olarak Çin, sosyalist ögenin stratejik köşe başlarını tuttuğu, barındırdığı kapitalist ögeyi "dümen suyunda" sürüklediği bir ekonomik-politik sisteme sahiptir, ikinci cildin kanıtladığı bu gerçektir. Aradan geçen iki yılda, sosyalist ögenin sürükleyici gücünün çok önemli konularda belirleyici sonuçlar doğurduğuna şahit olduk.

Yapay zeka teknolojilerinde Çin'le kıyasıya rekabet eden ABD, en gelişkin çiplerin satışına yasak koyduğunda, bir işçi kooperatifi olan Huawei'nin önderlik ettiği, başta Hong-Kong ve Shenzhen merkezli teknoloji şirketlerini, kamu kuruluşlarını, kamu bankalarını kapsayan bir konsorsiyum örgütlendi. Alınan karar, yerli çiplerle faaliyete devam etmektir, çünkü işe yarıyorlardı ve orta vadede daha etkin olacaktı. Bu karar kapitalist işletmelerin hoşuna gitmedi, kısa vadede alışageldikleri maliyet engellerinin çoğunu önlerinde bulmuşlardı. Ancak karara katıldılar. Çünkü Çin, lisans paketleriyle parsellenmiş bir havuz değil, işin içine üniversiteler ve kamu kuruluşları, araştırma enstitüleri dahil olduğu "tümüyle açık bir veri havuzu modeli" vaad ediyordu. Böylece, daha geri çiplere rağmen, çok daha az kaynakla etkin bir yapay zeka faaliyeti ortaya konabilecekti. Bu hamlenin ilk meyvesi, tüm dünyayı şaşkınlığa uğrattı. Aralık 25'te

duyurulan Deep Seek, batıdaki muadilleriyle benzer etkinlikte ama onlardan en az on kat daha ucuza mal olmuştu.

Bir başka sonuç verici adım, çip üretiminin olmazsa olmazı ultraviyole litografi cihazının üretimidir. ABD’nin Hollandalı üreticiye baskısıyla gelen yasakta, Çin aynı yolu izlemiş, sosyalist ögenin dümen suyunda sürüklediği kapitalist teknoloji şirketlerini, üniversite ve araştırma enstitülerini tam işbirliği ve işbölümüne sokmuştu. Ticari sır yok, patent-lisans yok. Kararı ÇKP-MK almış, kamu kurumlarına talimatlar yollanmış, cihazı üretmek üzere şirketlerin en yetenekli elemanları bir kampüste bir araya getirilmiş, tüm ulusal bilgi havuzundan engelsiz yararlanılmış ve sadece sosyalist bir üretici gücün komutasında gerçekleştirilebilecek bir mucizeye imza atılmıştı: Batılıların, kendi tecrübelerine dayanarak “30 yılda bitirmezler” dedikleri proje, sadece altı yılda tamamlanıp Aralık 25’te duyurusu yapılmıştı.

Benzer yollar, kriz potansiyellerini bastırmakta kullanıldı. Evergrande Group, dünyanın en borçlu gayrimenkul şirketi, çoğu yarım bırakılmış projelerde 350 milyar \$ borç yığmıştı. Bu miktarın üçte birinden az borç yüzünden Lehman Brothers 2008’de çökerken, ardı sıra tüm sistemi sürüklemişti. Bu yüzden Batılı yorumcular, Çin’in buradan sağ çıkamayacağı üzerine bahse tutuştular. Oysa Çin, ilk önlem olarak şirketin Hong-Kong Borsası’ndaki hisselerini bloke etti. Sonraki adım, şirketin parça parça kamu yönetimlerine devri oldu. Çinli ev alıcıların etkilenmemesi için, yarım kalan projeleri yerel yönetimler yürüttü. Şirketin dışarıya borçlarına ise boş verildi. Nihayet son adım, şirketin kurucusunun 7,7 milyar \$’lık servetlerine el konulması ve ömür boyu iş yapmaktan men edilmeleriydi. Dümen suyunun dışına çıkanlar, böyle eziliyordu.

Varoufakis, 2025 başında verdiği bir röportajda şu tespiti yapıyordu: *“Mesele Tayvan değil, mesele Çin ordusunun büyümesi de değil. Asıl mesele Çin’in büyük teknoloji şirketlerinin, Çin finans sektörü ve Çin Merkez Bankası’nın dijital para birimiyle birleşerek, doların küresel hegemonyasına meydan okuması”*

diyordu. HKO'nun Pekin'de sergilediği olağanüstü performansın yarattığı sarsıntı göz önüne alınırsa, bu tespitte bir itiraz kaydı düşmek gerek. Fakat Çin'in önümüzdeki zamanda tüm dünyaya açmaya hazırlandığı dijital-paranın emperyalist-kapitalist dünya sistemini gerçekten tehdit ettiği kabul edilmeli.

Proje, Merkez Bankası Dijital Para Birimi (MBDPB) olarak biliniyor. Kısaca, kamuya ait kripto-para; nakit paraya alternatif, devlet güvenceli bir ödeme aracı. Temmuz '24 itibariyle her 8 Çinli'den birisi, projenin deney aşamasında bu parayı kullanmaya başladı, bankada hesabı olmayanlar da yararlanabiliyordu. Proje, parasal işlemleri tümüyle izlenebilir hale getiriyor, spekülative-manipülatif hareketlere son veriyordu. Böylece, para yaratımının yalnızca özel bankalarca kontrol edildiği kapitalist modelin karşısına ciddi bir alternatif çıkmıştı. Çin, bu dijital finans altyapısını Rusya'yla yaptığı 250 milyar \$'lık dış ticarette devreye soktu. İlk defa, muazzam miktarda bir ticaret, hiç dolar kullanılmadan gerçekleşmişti.

Uluslararası ticarette ve finansta doların hakimiyetine vurulan darbe bir yana, MBDPB'nin asıl etkisi Çin içinde görülecektir. Geçiş ekonomisi "Kim, kimi?" sorusunun gündemde olduğu bir kavga arenasıdır. Bu arenada kapitalist güçlerin en yıkıcı silahı, şuraya buraya yığdıkları parasal servetlerdir. Parasal servet sayesinde, sosyalist ögelerin spekülative, manipülatif ataklarla yıpratılması mümkün hale gelir. Nitekim Çin, 2016 yılına kadar, kapitalist ögelerin bu yönlü güçlü saldırılarına maruz kalmış, pek çok plan sekteye uğramıştı. Dijital para, kapitalist ögenin elindeki bu avantajı alıyor, onu her manipülatif hareketinde kısıklarak yakalayabilme imkanı sağlıyor.

Son iki yılda belirleyici nitelikte, sosyalizmin tam zaferine gidişte önemli sonuçları önümüzdeki dönem mutlaka ortaya çıkacak bir adım daha atıldı Çin'de. Tarımsal üretimi planlama kapsamına dahil etmek. Üretimi serbest piyasa üzerinden kurgulayan reformlar, elli yıl önce kıldan başlatılmıştı. Görünen o ki, Çin, bu hikayeyi başladığı yerde bitirecek.

Peki ya Rusya? Sosyalist altyapıyı ve rayonlarda etkisini halen sürdüren sosyalist ilişkileri tasfiye ede-

meyen, restorasyon dönemlerinin özgün karakterini taşıyan iktidar ne yapıyor dersiniz? Tüm restorasyoncuların yaptığını: Önce, daha ileri olan üretici gücün ve ilişkilerin gönülsüz hizmetçisi olmak; sonra giderek onun dilini konuşmaya başlamak. Bu tür iktidarların kaçınamadıkları kader ağlarını böyle örür.

Putin, 2008 krizinde, Rusya’nın servetini ellerinden geldiğince yağmalayan oligark denen tiplerle şöyle bir anlaşma yapmıştı: “Siyasete bulaşmazsanız, mülkiyetinize dokunmam.” Ukrayna Savaşı anlaşmayı çöpe gönderdi. Sadece 2025 yılı içinde 24 dev işletme kamu mülkiyetine alındı. Putin dört yıl önce çıkardığı bir dizi kararnameyle, başka ülkelerle herhangi bir illiyeti bulunan zenginlerin mülkiyetini devletleştirmenin yolunu açtı. Ama, bundan daha önemli bir başka adım, 2024 sonunda Anayasa Mahkemesi’nden geldi. Mahkeme, kamu mülklerine yasadışı el koyma suçlarındaki zaman aşımı kısıtlamasını kaldırdı. Çok açık ki bu, 90’larda el değiştiren tüm işletmelerin geri alınabilmesi demekti, çünkü hiçbirisi yasalara dayanmıyordu.

İktidarının ilk döneminden beri Putin’in politikası, stratejik ilan edilen sektörleri kamusal mülkiyette korumaya almaktı. Uzun süre tek başına stratejik sektör koltuğuna enerji alanı oturdu. Buzdağının Altında’da anlatıldığı üzere, işçilerin mücadelesiyle sayının pek çok işletmesi geri kazanıldı. Geline noktada Putin stratejik sektör tanımını bütün sanayi ve tarım sektörüne doğru genişletti. Oligark denen tiplerin elinde, çoğu hizmet sektöründe faaliyet gösteren, fast-food ve kahve zincirleri, basın-yayın, internet, havaalanı işletmeciliği vb. alanlar kaldı. Putin neden bu yolda yürüyor?

Rusya’da şimdiki iktidarın restorasyon dönemi özelliği taşıdığı birinci ciltte ortaya kondu. Bütün kamulaştırmaların hedefi, bu iktidar açısından, sosyalizmi yeniden canlandırmak değil, ama siyasi istikrarı korumaktır. Rusya’da ne vakit bir kriz yaşansa, devasa gövdesi ve yüksek bilinciyle işçi sınıfı iktidara 1905-1917 fırtınası yaşattı. Krizlerden uzak durabilmenin Rusya’daki temel koşulu, üretici altyapının sosyalist karakterine uygun davranmaktadır. Burada

bir ironi var elbette: Kapitalist düzende burjuvalar, kriz anlarında ekonomik iktidarlarını koruyabilmek adına siyasi iktidarlarını feda edebilirler; restorasyon iktidarları ise siyasi iktidarı koruyabilmek için ekonomik iktidardan vazgeçiyorlar. Ukrayna'da NATO'ya karşı girişilen savaş, tarihin bu ironisine keskin çizgiler kazandırdı.

Ukrayna savaşı, karşı-devrimin en azgın döneminde bile dokunulamayan, kapitalist ilişkilerin uzak tutulduğu askeri-sanayi kompleksini başat konuma yükseltti. Birinci ciltte anlatıldığı üzere, rayonlar arası sıkı işbirliği ve iş bölümü artık askeri-sanayi kompleksin çevresinde organize edildi, savaş bunu dayattı. Ortaya çıkan üretim gücü öylesine yetkin ve etkin-di ki, Oreşnik, nükleer motorlu balistik füzeler gibi emperyalist hasımın yüreğini ağzına getiren teknik sıçramalar, bu güçten türedi. Putin Rusya'sı bu ulaşılan noktadan geri dönemezdi. Böylece restorasyoncu iktidarın kaçınamadıkları bu sonraki adıma sıra geldi:

Fethetmeye yeltendiğinin dilinden konuşmaya başlamak.

Özellikle son bir kaç yılın Rusya dış politikasını izleyenler, onun Sovyet dönemi söylem ve politikalarını tekrar ettiğinde hemfikir olurlar. Bu durum, 2025 Alaska Zirvesi'ne, SSCB yazılı kazakla giden Lavrov'da simgesellik kazandı. Birçokları bunu önce yersiz bir şaka sandı, ama Rus diplomasisini, özellikle Lavrov'un ciddiyet ve titizliğini bilenler için, bunun bir şaka değil, alttan alta işleyen bir sürecin ifadesi olduğu açıktı. 2026 yılında Moskova, Putin desteğinde, dünya sosyalist-komünist partilerin toplantılarına ev sahipliği yapmaya başladı. Toplantılara hakim dil, henüz arı komünist dil değildi, olamazdı da. Fethedenle fethedilenin dilleri birbirine karışıyordu. Yine de bu toplantılar geri dönen çok güçlü bir dip dalganın, kıyı-lara önce çer çöpleri taşıyan ilk işaretçi dalgalarıydı.

Rusya'da son dönemin modası şu: Stalin Kültür merkezleri açmak, havalimanlarına Stalin adını vermek, onu anlatan film ve diziler çekmek. Elbette, arandığında, karşıt eğilimleri ele veren olaylar bulunabilir. Önemli olan, alttan alta işleyen sürecin hangi eğilimi desteklediğidir. Stalin dizisini çeken yönetmen

şunu söylerken, eğilimin beslendiği kanalı itiraf ediyor: “*Hâlâ onun mirasını tamamlamaya çalışıyoruz.*” Fazla söze gerek bırakmıyor.

İki yıl önce, yazım sırasında okuru, sosyalizmin yaşamayı sürdüren ve gelişen gerçekliğini görebilmek için buzdağının altına bakmaya davet etmiştik. Kitabın, tarih sınavından geçemeyip yanıldığı nokta burasıdır. Çünkü artık buzdağının altına bakmaya gerek yok. Sosyalizmin direşken gerçekliği artık buzdağının üstündeki tabelalarda görülmeye başladı. Böylesi bir yanılmanın sorumluluğunu mutlulukla kabul etmeye hazırız.

Kitabın adandığı, 2021’de yitirdiğimiz o tepeden tırnağa komünist yürek Vefa Serdar, şimdi yaşasaydı, Nazım’ın dizeleriyle seslenirdi bize? “*Çok şükür çok şükür / Bugünleri de görebilmenin mutluluğunu çizebilir misin?*”

Çin'in Uzun Yürüyüşü

ÇKP'nin 2022'de toplanan 20. Kongresi'nde, tam on yıldır genel sekreter olan, bu süreyi aşmak üzere alınan parti kararlarını kaldırıp, bu görevi süresiz üstlenen Şi Cinpin, dünyanın gözü üzerindeyken yoldaşlarına şöyle sesleniyordu: *“Bilimsel sosyalizm 21. yüzyılda Çin'de yenilenmiş bir canlılıkla dolup taşıyor. Çin modernleşmesi insanlığa, modernleşmeyi başarmak için yeni bir seçenek sunmaktadır. ÇKP ve Çin halkı, insanlığa ortak sorunlarını çözmeye yardımcı olmak için daha fazla Çin iç görüşü, daha iyi Çin girdisi ve daha büyük Çin gücü sağlamış ve insan barışı ve kalkınmasının asıl amacına yeni ve daha büyük katkılarda bulunmuştur.”*¹

Pek çok yorumcuya göre Şi, yeni Mao'dur. ÇKP Genel Sekreteri olarak doğrudan dünyaya ve insanlığa seslenen Şi'nin sözlerindeki yüksek öz güven ve sorumluluk duygusu, girilen yolun zaferine inanç, alışıldık kongre ajitasyonlarının ötesindedir. Çünkü Çin neredeyse iki yüzyıl sonra, dünyanın kaderine ortak olmanın ötesinde, onu değiştirecek kadar güç biriktirdiğinin farkındadır. 18. Yüzyıl sonunda dünya toplam üretiminin tek başına %30'undan fazlasını gerçekleştiriyordu. Sonra “utanç yüzyılı” başladı; emperyalist işgaller, sömürü ve savaşların kemirdiği Çin, 1949'da yeniden doğuşunu ilan ettiğinde Belçika kadar etmeyen bir toplam üretim hacmine sahipti. 2012'de yeniden %30'a ulaştığında “utanç yüzyılı”nı gerçek anlamda geride bıraktığına inanabilirdi.

Benzer bir öz güveni daha 1960'ta içinde ÇKP'nin de bulunduğu Komünist Partiler Konferansı sergilemişti. Çin de dahil tüm sosyalist dünya,

1 20. Ulusal Kongre Raporu

toplam küresel üretimin %38'ini temsil ediyordu: “Sosyalist ülkeler halkları, komünizmin yolunu açarak, bütün insanlık için yeni bir toplumun ilk örneğini yaratıyorlar. Kapitalist dünya emekçileri, sosyalizmin ve komünizmin kurucularının yaratıcı yapısını derin bir ilgiyle izliyorlar. Uluslararası işçi hareketi karşısında, sosyalist ve komünist kuruluşun başarısından sorumlu bulunan Marksist-Leninist partiler ile sosyalist ülkeler halklarına, bundan ötürü büyük bir sorumluluk düşüyor.” (Solus, Sosyalizmin Ekonomi-Politigi, s.246)

Yüksek öz güven ve sorumluluk duygusu ile bilimsel sosyalizme yapılan vurgu dışında, 1960 Konferansı ile 2022 Kongresi arasındaki bariz farklar hemen göze çarpar. Konferans insanlığa “komünizmin yolunu açarak” örnek olurken, ÇKP Kongresi modernleşmenin bir “alternatifi”ni sunuyor. Konferans, kapitalist dünya emekçilerine ve işçi sınıfı hareketine seslenirken, ÇKP insanlığa, barış ve kalkınma adına seslenir. Konferans komünizmin yaratıcı yapısını sunarken, Kongre “Çin içgörüsü-girdisi-gücü”nü sunuyor. Farklılık, köprünün altından çokça sular aktığıyla açıklanabilir; ne de olsa 1960 bildirisine imza atan partilerden sadece üçü, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, Vietnam ve Çin Komünist Partileri iktidarını korumayı başaramıştı.

Ancak mesele, köprünün altından ne kadar su aktığı değil de o suların nereye gittiği konusuna geldiğinde, tartışma uzlaşması mümkün olmayan ters noktalara savrulmaktan kurtulamaz. Bu da Çin’in dünyadaki algılanışıyla ilgilidir. Dünyanın bir kısmı için Çin, son 40 yılda kapitalizmin içinde debelenip durduğu yıkıcı krizlere, yine kapitalizm içinde mükemmel çözümler sunmaktadır. Diğerleri için ise o, sosyalizmin halen yıkılamayan en büyük kalesidir.

Dünyanın Çin’e bakışındaki bu şizofrenik bölünüş, çok eski tarihlere kadar gider. Ya 12. yüzyıl kaşifi Marco Polo’nun anlatısındaki gibi uçsuz bucaksız sarayları ısıltılara boğulan parlak bir uygarlıktır ya da durgunluk içinde çürüyen bir barbarlıktır. 19. yüzyılda yeni türeyen burjuva sınıf onu, ya her türlü zorluğa göğüs geren ve karınca gibi çalışan bir ulus olarak resmeder ya da afyonhanelerde duman altı

uyuşukluğa batan bir topluluk... Şizofreni günümüzde de sürer. Özellikle Mao'ya sadakatini koruyanlar, bugünkü Çin'i ilk ağızdan "emperyalist" ilan etmekte en ufak zorluk hissetmezler. CIA direktörlerine göre ise Çin, otoriter bir komünizm anlayışıyla dünyayı tehdit etmektedir.

Geçmişte Maocu yazarlara kapılarını ardına kadar açmış olan Monthly Review'den iki Troçkist kalem, Landsberg ve Burkett'e göre Çin'in "*büyük oranda hiyerarşik ve insanlıktan uzak bir kapitalizm formuna*" (Çin ve Sosyalizm, s.42) gidişi kaçınılmazdır. Kapılarını devrimcilere olduğu kadar Maoculara da sıkı sıkı kapatan Birikim Dergisi ise, yazarlarından C.Kudret Kırmılı'nın ÇKP'nin Marksist-Leninist ideolojiyi bir kenar süsü olarak aldığını düşünmenin son derece yanıltıcı olacağına ilişkin güvencesini paylaşır. Kırmılı, "*Sosyalizmi, egemenlik, kalkınma, modernite ve milliyetçi amaçları gerçekleştirebilmede bütünsel bir araç gibi görüyorlar.*" (Çin Mucizesinin Sonu mu?, s.136) demekten geri durmaz.

İster burjuva ister proleter olsun tarihte pek az ulusun başına; tüm sınıfların sadece en uçtaki duygularını uyandırmakla kalmayıp, aynı zamanda bir uçtan diğer uca kısa sürede savrulabilen fikirler uyandırma bahtsızlığı gelmiştir. Bir kapitalist Çin'i pekala "örnek model" gösterebilirken hemen yanı başındaki diğeri Çin'i bir numaralı düşman ilan eder. Bir emekçi için Çin, umudu diri tutan bir şövalyedir, yanındaki sınıf kardeşi ise dolar milyarderlerinin sayısına bakıp onu en vahşi kapitalizm örneği ilan edebilir. Daha da tuhaf olanı, rollerin ve sözlerin sürekli değişebilmesidir.

Bahtsızlık şurada: Çin'in üzerine yapılan tartışmalara, hemen her zaman uç duygular ve şizofrenik bakış damgasını vurur. Her olgu ya en uç noktasından seçilerek ele alınır ya da içerik unutulur, biçime odaklanılır. Dünya komünist hareketi için Çin ve ÇKP, sosyalist kampı ikiye bölen "yükselen Sovyet sosyal-emperyalizmini önlemek" adına ABD ile aynı yatağa giren bir ihanet odağıdır. Karşı kampın çadırlarında yaşayanlar, bu harareti yüksek polemikğin etkisiyle, Mao döneminin tüm uygulamalarının

mükemmelliğine öylesine iman etmişlerdir ki, o mükemmel dünyadaki en ufak değişimin küfürden farkı yoktur. Tüm bu hengame içerisinde, Çin’de gerçekten ne olup bittiğine, gerçek sınıf ilişkilerine, sosyalizmin kuruluş deneyimlerinin derslerine odaklanan çabalar cılız bir ses getirebilmiştir. Koca bir dönemin ardından, hala derin izler taşıyan uç duygular ve üzerinde kütüphaneler kurulabilecek külliyyatın biçimsel-tek yanlı değerlendirmeleri, bugün dahi Çin’e bakışı gölgelemektedir.

Her şeye rağmen, Çin üzerine gerçek süreçlere, deneyimin gerçek içeriğine odaklananların sesini cıvıltıya getiren kalın perdeler yavaş yavaş kalkıyor. Dünya burjuvazisi Çin’e karşı uç noktalarda farklılık taşıyan tavırlardan, onun “tarihsel bir düşman” olduğuna ilişkin tek sesliliğe ulaşıyor. Emperyalist kapitalist dünyanın bu ortak düşmanlığı, proletarya ve ezilen halklar için uyarıcı bir işlev görüyor. 20. Kongrede 1960 konferansı çağrısının oldukça silik bir gölgesini tekrar eden Şi Cinpin, pek çoklarına göre “İkinci Mao” haline geliyor. Marx’ın bir mektubunda yazdığı gibi, işçiler çoğu kez neyi görmeye ihtiyaçları varsa, partilerde onu görüyor. Bu, Çin ve ÇKP için özellikle geçerli. Öyle ki, her sene BM Genel Kurul açılışıyla aynı tarihlere denk getirilen Pekin Buluşmaları’na, BM’ye katılanlardan daha fazla ülke katılım gösteriyor.

Marco Polo’dan bu yana Çin’e yönelik şizofrenik bakışın, onun tarihsel-toplumsal dinamiklerinden kaynaklanan bir temeli olduğunu düşünmek akla yatkındır. Keza, dünya komünist hareketini uç noktalara ve biçimselliğe sürükleyen öğelerin ÇKP’de bolca bulunduğunu düşünmek de öyle. Marksist bir yaklaşım, söz konusu tarihsel dinamiklerin, sınıflara bir davranış ve tutum alışkanlığı kazandırdığını ve bunların, kendini “ulusun temsilcisi” olarak örgütleyen ÇKP’de yansımasını bulacağını hesaba katmak zorundadır.

Gerçekten de **tüm tarihi boyunca, bir yandan birbiri ile pek az alakalı ama diğer yandan birbiri ile pek çok çelişki barındıran ve hepsinin üzerinde duran yaşamın bu çelişkileri bir uyuma zorla-**

dığı, uyumun ise ancak çelişkin alanların yalıtılmışlığı ile sağlandığı bir ülke olarak Çin, mizacını uç kutuplarda şekillendiren bir tarihsel belleğe sahiptir. Ve en kolay savrulmanın bir uçtan diğer uca olduğu bilindiğinden, Çin'in sosyalizmle yaşadığı ve yaşamakta olduğu deneyimin bir "savruluşlar tarihi" ile doluluğunu görmek, herhalde şaşırtıcı gelmeyecektir.

Deneyim, trajik dersler ile umudu canlı tutan esinlerin bir karışımıdır. Sorun hangi duyguyu veya görüntüyü seçmemiz gerektiği sorunu değildir. Diyalektik, uç noktalarda kendini ele veren olguların içsel bağıntılarını, bütünlüğünü, birbirlerine dönüşümünü ve birbirleriyle mücadelesini aydınlatacaktır.

Sosyalizm, şimdi Çin’de, 1960’lardakinden çok daha güçlü bir zemine sahiptir: Entegre olmuş, S-U üzerinden iş birliği ve iş bölümünü geliştirebilecek bir zemin. Bu geniş zemin üzerinde, her biri dünyanın en büyükleri arasında yer alan, teknoloji açısından lider, pek çok sosyalist nüve varlığını adım adım, sabır ve metanetle ilerletiyor.

ÇKP, bu aşırı sabır ve metaneti nedeniyle “yeterince devrimci” olmamakla suçlanabilir, ama asla “kapitalist yolcu” olmakla suçlanamaz. Çin’de sosyalizmin önü açıktır, geleceği parlaktır. Ve sosyalizmin tam zaferi ilan edildiğinde, bunun dünyaya etkisi 1917 Ekim Devrimi çapında olacaktır.

ISBN 978-605-66545-3-4

9 786056 654534 >